

LES ABADESSES DE SANT JOAN

Una greu problemàtica sexual com a fet històric*

EUDALD MAIDEU I PUIG

BENET BISBE¹, SERVENT DELS SERVENTS DE DÉU, DESITJA SALUT PERPÈTUA EN DÉU A BORRELL, BISBE D'AUSONA, I A OLIVA, ABAT DE RIPOLL.

“Ens agradaria molt de tenir una santa conversa sobre les vostres Esglésies per alegrar-nos dels progressos més que no per haver de doldre'ns de quelcom que hagués estat comès contra la disciplina eclesiàstica. Ja que ens omple d'alegria els benefets que arriben a les nostres oïdes, de la mateixa manera que ens entristeixen amb els fiblons de la pena les malifetes. Hem estat posats com a mirall per Déu de manera que, tot comprovant la llestesa de la nostra vigilància, no sols tallem de soca-rel els fets punibles, sinó que també ordenem convenientment els que s'hagin de complir.

Certament, la sol·licitud meritòria del clementíssim comte de Besalú, Bernat², conveçuda que pertocava d'una manera molt especial a la seva glòria el comprovar si els llocs dintre dels límits del seu principal servien, amb la lliure devoció dels seus avantpassats, el culte diví, va portar en coneixement de la Seu

*Comunicació presentada a la XXII Assemblea Internacional d'Estudiosos, Ripoll, 1978.

Apostòlica, conjuntament amb alguns clergues ausonencs enviats per la vostra caritat a Nós -o sigui, l'ardiaca i el principal i el guardià de l'església, homes religiosos, d'immillorables costums, preclars en el testimoni-, no sense causar-nos una gran tristesa, l'existència d'una horrible infàmia quan van explicar-nos que en un cert lloc en honor de Sant Joan, situat dintre dels termes de la vostra diòcesi, i anomenat Ripoll, el qual havia estat donat per l'ofrena piadosa dels fidels a sacerdots i serventes de Déu per tal que hi visquessin sota unes regles, en aquest lloc, doncs, s'havia causat una injúria de tot punt detestable contra la venerable religió i que no sols hi exercien irreverentment els ludibris de Venus, sollats els propòsits de santedat, sinó també - i esgarrifa de sentir-ho- havien comès parricidi amb els infants concebuts irregularment per tal que quedés totalment desconeguda la falta. El qual (el comte), havent estat preguntat diligentment per Nós, ja que ens era difícil de donar crèdit a aquest tipus de queixes, si aquesta incontinença d'elles s'havia fet pública i si havien estat reptades alguna vegada, a causa d'aquest crim, pels seus superiors, va testificar, basant-se en les afirmacions de molts, que era tan manifest en tots els seus detalls que no calia adduir cap prova, i que havien estat increpades privadament moltes vegades per ell mateix i després públicament encara més vegades per mitjà de les persones que heu fet venir a la nostra presència, perquè la causa de la llur perdició us afectava molt directament, i elles, en canvi, havien desfermat encara més impudentment els frens de la seva lascívia precisament quan havien de reprimir els impulsos de la seva concupiscència.

Finalment demanava (el comte), d'una manera molt insistent, a l'apostòlica potestat que, extirpades immediatament de soca-rel les que havien pol.luí la seva santa professió amb repetits contagis i havien profanat un lloc sagrat destinat al servei diví amb les disbauxes venèries, demanava, doncs, amb molts prec que la nostra autoritat confirmés la implantació d'un orde clerical que hi visqués religiosament per sempre.

Però Nós, fent ús de la nostra apostòlica longanimitat més que no del dret de la nostra sentència, vam enviar a l'abadessa, de la qual deien que era la més facinerosa, i a les altres una missiva en la qual hi determinàrem una treva canònica generosa per tal que en el dia que vam precisar es presentessin a Roma davant dels acusadors, ja sigui personalment ja sigui per mitjà de delegats que poguessin respondre adequadament a les acusacions; però elles defugiren aquesta solució i, per tal que els seus delictes no quedessin del tot palesos, deixaren de banda el judici apostòlic, i persistint els acusadors segons el seu deure en la seva reclamació, ens va semblar a Nós i a molts bisbes aplegats en santa reunió, que no havien de beneficiar-se d'una ulterior dilació de la sentència per causa de la llur absència. Perquè és conegut de tothom que quan hi ha qui es pensa que defugirà un judici per mitjà de les dilacions, ningú no dubta que el qui és reu vol escapar-se del judici de la mateixa manera que l'innocent el busca per ser absolt.

Així doncs, estimadíssims, com que no van voler presentar-se a l'audiència les que demostren que mai no van tenir vergonya de la seva falta, entenguin que se'ls ha tancat, per Nós, tota esperança d'indulgència, ja que és necessari que les ferides que no van guarir-se amb cures i medicaments siguin cauteritzades amb ferro roent per tal que la malaltia que havia de ser tractada des de bon principi no es faci, amb el pas del temps, més pertinaç i s'estengui més.

I, ja que es van privar a elles mateixes de l'honor i de la situació de la qual gaudien, desitjant les cupiditats obscenes, refermats en la nostra autoritat i informats a través de les nostres lletres, us manem amb l'autoritat apostòlica que les expulseu absolutament del lloc abans citat, com a nefandíssimes meretrus de Venus, i que les diposseeu de tot domini i, en el seu lloc, hi instituïu solemnement un clergat que se sotmeti a l'ordre canonical i que hi visqui perennement sota l'advocació i el patrocini de Sant Pere, del nostre i dels nostres successors, sabent que el

mateix venerable comte, del qual hem parlat abans, va donar, per amor de Déu, el lloc amb molts béns, amb tots els que hi eren adscrits, a Sant Pere Apòstol, determinant, a més, que cada any s'havia de lliurar al palau de Laterà la quantitat de tres mancosos procedents d'allí.

Entengueu, però que reservo, només gràcies a la indulgència apostòlica, això a les expulsades: que totes les que triïn d'habitar fora del monestir plorant amb continuada lamentació el crim de tan gran lascívia, siguin sustentades tant pel que fa referència a l'aliment com al vestit, mentre visquin.

Si, però, hi hagués algú que gosés ímprobament anar contra aquest nostre manament apostòlic, en alguna cosa, o consentís amb el que tingués la intenció de fer-ho, que quedi excomunicat per l'autoritat del Pare i del Fill i de l'Esperit Sant, fins que s'esmeni convenientment. Però tothom qui guardi el que hem manat i en sigui complidor amb reverència piadosa, obtingui de Déu el perdó perpetu i gaudexi eternament de la Benedicció Apostòlica. Amén.

Emès a Roma per mans de Pere, diaca i canceller, durant la indicció XV" (any 1.016-1.017).

NOTES

1 El Papa que envià la butlla fou Benet VIII.

2 El comte que va fer la petició d'exclaustració fou Bernat Tallafarro.

La història no divulgada, segons diu Joan Bassegoda i Nonell, és només mitja història.

Intentaré de fer una digressió sexològica sobre 130 anys d'abadesses a Sant Joan, basada en una greu problemàtica de repressió sexual.

Els fets s'esdevingueren entorn de l'any 1000. No sé pas massa quins eren i com s'aplicaven els conceptes de virtut i de pecat durant l'edat mitjana. El fet real és que l'ascesi i la mística foren reformades, realment, uns segles més endavant. Foucault ens parla, en la seva "Histoire de la Sexualité", de la repressió sexual i ens diu que aparegué en l'època victoriana. La repressió sexual és, però, molt més antiga. Només cal citar els fets del segle XVI al veí país de França, concretament a Loudun, el protagonista dels quals, l'arxiprest Urbà Grandier, fou jutjat i turmentat després; tot aquest procés, emmarcat en un convent d'ursulines, respira una clara problemàtica sexual. Podeu llegir-ho, magistralment descrit, en l'obra d'Aldous Huxley.

I, encara, podem retrocedir més en el temps, fins els voltants de l'any 1000. Localitzem la zona: la repressió sexual també és ací.

La família del comte Guifré el Pelós era la més important de la Catalunya del seu temps¹. Artífex de la Reconquesta, unificava les Catalunyes dites marítima i continental². El territori reconquerit havia d'ésser repoblat.

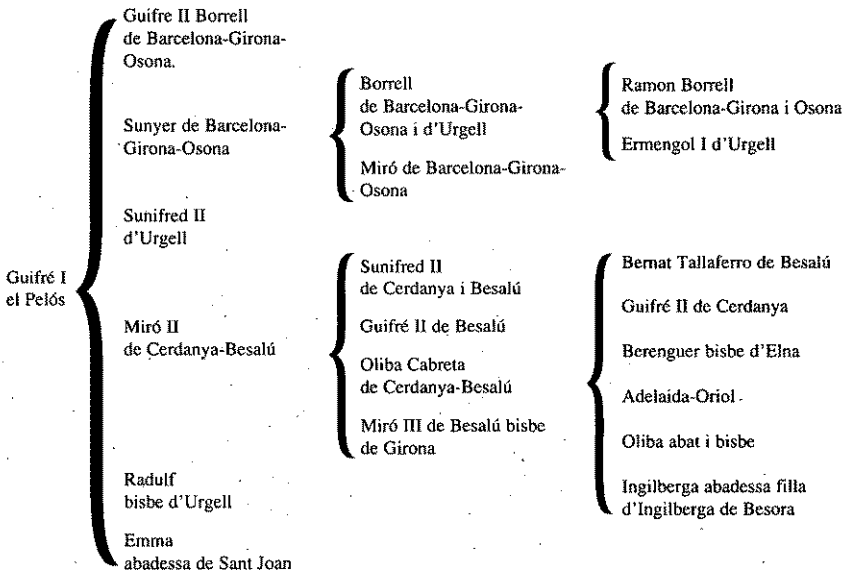
Guifré³ va tenir sis fills (cinc nois: Borrell, Sunyer, Sunifred, Miró i Radulf; i una noia: Emma). Els últims foren destinats a Déu i a la colonització del territori de l'actual comarca del Ripollès, aproximadament, amb la creació de dos monestirs: Ripoll i San Joan. El primer per al seu fill Radulf i el segon per a la seva filla Emma, amb la penyora incondicional de regraciar perpètuament Déu⁴ per l'èxit de la Reconquesta, a més de donar els delmes corresponents.

És fàcil de comprendre els avantatges donats als monestirs. Els primers colonitzadors gaudien del dret a l'exempció de guerra per a ells i per als seus fills. Així el territori, erm, pogué prosperar i la seva filla Emma (o Emmona), oferta a Déu en l'ascetari femení de Sant Joan, podria viure bé.

D'aquesta manera va començar la vida del monestir de Sant Joan, cenobi amb un ample territori per repoblar i amb una envejable dotació. La seva

estructura constava de l'església de Sant Joan de les Abadeses, sempre amb una comunitat de 12 monges⁵ totes elles filles d'hisendats i de cases bones del comtat o dels comtats veïns, ofertes -oblates- al monestir pels seus pares, amb un bon dot. La voluntat de les filles -totes donzelles adolescents- no comptava pas. Adjunta al convent hi havia l'anomenada Casa de Sant Mateu, esmentada des del 942. Se suposa⁶ que fou l'església peculiar dels clergues adscrits al servei religiós del cenobi de monges. Curiosament, aquesta presència és esmentada només en l'acta de consagració i en multitud de documents durant l'abadiat d'Emma⁷; més enllà ja no se'n fa esment. Se suposa⁸ que els clergues hi feien vida comunitària a part, a manera de canònica. Vivien sota la regla del Pare Sant Benet. Així

FAMÍLIA DEL COMTE GUIFRÉ EL PELÓS

Els successors de Guifré I.

Arbre genealògic.

Segons Ramon d'Abadal, en la seva obra "Dels visigots als catalans" T.II. La formació de la Catalunya independent.

En ell, les tres generacions, des d'Emma, la primera abadessa de Sant Joan, fins a Ingilberga filla extraconjugual d'Oliba Cabreta, comte de Cerdanya-Besalú i germanastre de Oliba, abat i bisbe.

ambdues comunitats -monges i clergues- feien vida separada en el cenobi de Sant Joan.

Els alous (propietats territorials lliures i exemptes de tota càrrega i dret senyorial) van ampliar-se durant els 130 anys d'abadeses a Sant Joan.

Intentarem, doncs, establir una genealogia amb les implicacions sexològiques pertinents de les sis abadeses que presidiren la vida del monestir pels voltants de l'any 1000.

Per aclarir quelcom del que està explicat en la butlla papal, caldrà disposar d'unes fonts que suposo que ens subministraran els fets històrics i polítics, la tradició i la literatura. I acabaré proposant la pròpia hipòtesi de treball.

¿Monges adolescents . Clergues . Comtes ambiciosos i brutals . Drudes i amistançades . Deler . Vida conventual . Filles extraconjugals . El mite del comte Arnau . Aquellarres i sàbats . Dotze monges-tretze fills . Petit Decameró català . Relaxació de costums de l'any 1000 . Prediccions catastròfiques, abandó de la regla monàstica . Dret de cuixa . Orgies . Violacions . La defensa de Parassols . Lesbianisme . Sexe sacríleg .

Avortaments . Putes de Venus . Parricides?

Tot aquest cúmulo bigarrat d'interrogants, mai no respostos satisfactòriament, fa pensar molt. Em colpeja el cervell de sexòleg.

Si ens fixem, només, en la butlla papal, jo em pregunto: quantes han estat mai redactades en aquests termes tan clars i tan durs?. No sóc cap autoritat en la matèria, però diria que poques, per no dir cap.

La vila de Puig Alt de Ter -Sant Joan, durant la guerra civil- potser seguia la tradició establerta en el cenobi femení quan l'any 1936 -mil anys més tard- fou de les poques que tenia autorització de la Generalitat de Catalunya per poder fer avortar, en tot el país català.

FETS HISTÒRICS I POLÍTICS

A - Petita genealogia abacial

1a. Emma (o Emmona). S'ignora l'edat que tenia quan va ingressar al monestir. Hi fou oferta pel seu pare, el comte Guifré el Pelós, i se sap que hi va passar la infància i l'adolescència... És l'única abadesa de la qual se'ns diu que fou exemplar en l'observança de la regla monàstica. Es dedicà intensament, també, a la defensa i ampliació dels aous. És durant el seu abaciat quan es parla de l'existència de la canongia. Casa de Sant Mateu (Clergues) dins el recinte monàstic.

2a. Mota Emma és imposada per abadesa una innominada de la qual és diu que era druda (amant, amistançada) de Sunyer, que fou qui la va proposar. El seu abaciat ve a significar set anys d'incompliment de la regla monàstica. Exactament, ineptitud per a la regla monàstica. ¿Què vol insinuar o, què declara aquesta paraula?

3a. Finalment es pot arreglar el daltabaix ("acte de reparació", segons els historiadors) posant com a abadesa Adelaida "Bonafilia" -el mateix nom ja ho diu tot-: una bona filla-, vídua de Seniofred, comte d'Urgell, germana de Borrell i néta del comte Guifré. Sembla ser que tot això fou un pegat

**CENT-TRENTA ANYS D'ABADESSES A SANT JOAN.
ARBRE GENEALÒGIC DE LES SIS ABADESSES
I PRINCIPALS FETS DURANT EL SEU MANDAT**

EMMA (Emmona) 898?-942	S'ignora la seva edat en ingressar. Se sap que va passar la infància i l'adolescència al convent. Filla del Comte Guifré el Pelós, oblata a Sant Joan.	Bons dots de govern. Es parla de l'observança d'una regla monàstica (única). Impuls colonitzador. Defensa i ampliació dels béns patrimonials. Es parla de la canongia (Casa de St. Mateu), on vivien els clergues al servei del convent.
7 942-949	Adadessa imposada per Sunyer. Es diu si era una amistançada seva, una druda, una amant privada d'aquest comte.	Funesta per a l'esperit de la regla monàstica
ADELAIDA Bonafília 949-955	Vídua. Neta del Comte Guifré. Vídua de Seniofred comte d'Urgell. Germana de Borrell.	Acte de reparació Solució provisional al problema creat amb la imposició de l'abadessa anterior pel comte Sunyer i al desori subsegüent.
RANLO 955-960 +962?	a) Casada. b) àvia. c) Vídua, amb dos fills i dos néts, d)Neboda del comte Guifré. S'ignora quan entra i també si ja era, monja en ser nomenada abadessa.	Incrementà el patrimoni (alous) Reorganitzadora Reconstrueix Vallfogona, Sora, etc.
FREDEBURGA 962-996	(?) Relació familiar amb la casa comtal de Cerdanya-Besaí Potser, germana de Seniofred, Miró i Oliba Cabreta.	Manipulacions patrimonials. Permutes. Judici contra els homes de Gombrèn a Campdevàrol, per unes possessions.
INGILBERGA 996-1017 (final) (les dades són dels anys d'abaciat)	Neboda de Fredeburga. Besneta de Guifré. Filla extra-conjugal del comte Oliba Cabreta i de la muller del vicari del castell de Besora. Germanastra de Bernat Tallaferró i l'abat Oliba. Oferta, el 987, al monestir a l'edat de 10-12 anys quan el seu pare, el comte Oliba Cabreta, decidí de retirar-se a Montecassino, penedit. Fou abadessa als 20 anys. És cridada a Roma l'any 1016. L'any 1017 es fa pública la butlla Papal.	Amplia els patrimonis mitjançant les donacions de les oblates (Elo, Emma, Ledgarda) Serioses anomalies a causa de la conducta amoral de les monges.

(o una “solució provisional”)⁹ per adobar el desori creat per la imposició del comte Sunyer. El seu abadiat durà sis anys. No es fa cap esment ni a la regla monàstica ni als clergues.

4a. La succeí Ranlo, neboda del comte Guifré I. Havia estat casada i era vídua, amb dos fills que ja havien mort, i àvia amb dos néts. Es dedicà, diuen els historiadors, a incrementar el patrimoni dels alous, reorganitzar i reconstruir (Vallfogona, Sora...). S'ignora quan entrà exactament al convent i si ja era monja del monestir quan fou nomenada abadessa.

5a. Fou succeïda per Fredeburga, la qual fou abadessa durant 20 anys. Se suposa que tenia relació familiar amb les cases comtals de Cerdanya i de Besalú. Potser era germana de Seniofred, Miró i Oliba Cabreta. Es dedicà a manipulacions i/o a permutes patrimonials.

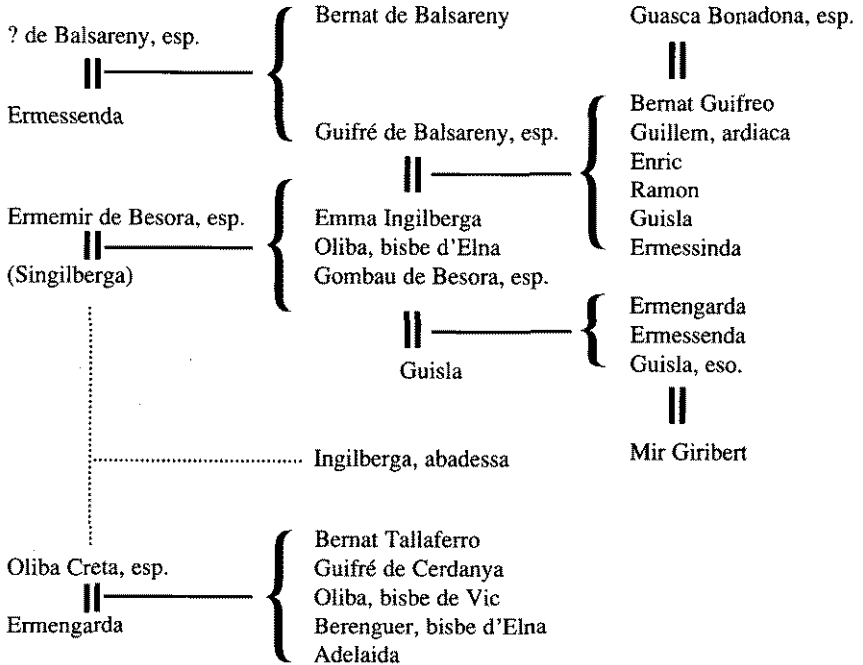
6a. i última. Ingelberga. Era neboda de l'anterior abadessa, Fredeburga, i besneta del Comte Guifré el Pelós. Era filla extraconjugual del comte Oliba Cabreta de Cerdanya-Besalú i de la muller del vicari del castell de Besora. Fou, doncs, la germanastra de Bernat Tallaferro i de l'abat Oliba de Ripoll i bisbe de Vic.

R. d'Abadal, en la seva obra “Dels visigots als catalanas” (vol. II, pàg. 197), diu d'aquesta abadessa: “Només dues notes sobre la vida d'Ingelberga: l'any 986 -segons Junyent 987- ja fou oferta pels seus pares i lliurada com a monja al convent de Sant Joan quan devia ésser encara una criatura.”

Junyent diu i precisa que l'edat de l'oblació al monestir de Sant Joan d'Ingelberga -filla natural- era de 10 - 12 anys, quan el seu pare el “depravat” comte Oliba Cabreta decidí, penedit, retirar-se a Montecassino (Itàlia).

Ens diuen els historiadors que Ingelberga va obtenir el càrrec d'abadessa als 20 anys. “I al cap de 20 anys del seu abadiat, es produí el terrabastall que esfondrà l'edifici espiritual bastit per Emma amb més d'una centúria de consistència”. Val la pena de precisar que no es pot sustentar això d'una centúria, ja que, recent morta la primera abadessa Emma, ja

INGILBERGA, FILLA IL·LEGÍTIMA

Genealogia d'Ingilberga que, segons publica Ramon d'Abadal amb aportacions de M. Mundó, sembla que podria ser la solució final que pot donar-se com a plausible.

s'imposà una anònima abadessa que era l'amistançada del comte Sunyer: no crec que aquesta ajudés massa a una "consistència" espiritual, quan el seu abadiat significà set anys de desoris. "Al monestir de Sant Joan es produïren serioses anomalies a conseqüència de la conducta moral de les monges, singularment de l'abadessa Ingelberga a desgrat de les amonestacions fetes pels seus prelats, a les quals elles mai no prestaren oïdes" (Junyent).

Telegràficament: Ingilberga amplia el patrimoni monacal amb les donacions de les oblates (Elo, Emma, Ledgarda) però cal dir que les serioses

anomalies a conseqüència de la conducta moral de les monges tingueren lloc durant el seu abaciament. D'ací es desprèn que la qüestió era comuna a totes les monges.

La repercussió era òbvia, com també és obvi que les "serioses anomalies" es refereixen a l'acompliment de les seves necessitats sexuals. ¿Quines foren les problemàtiques? Ací la història fa un buit... Lesbianisme? Relacions sexuals sacrílegues? Amb els clergues? Amb els comtes? Amb els habitants de la vila? Avortaments?. No coneixien, en aquell temps, la contracepció i van haver d'arribar al parricidi. Això és el que es veu clar en l'esmentada butlla papal. L'anàlisi exhaustiva ens permet de suposar -llegir entre ratlles- que els fets que Junyent conceptua d'esgarrifosos -en una conversa personal que vam tenir- succeïen en el cenobi santjoaní. Per més que Parassols intenti tapar-ho i defensar la immaculada virginitat de les monges.

En els fets hi van participar totes les monges, les dotze monges.

B - Viatge, judici i sentència de Roma

L'any 1016 s'inicia un estrany procés a Roma.

L'abat Oliba anà a Roma amb el seu germà Bernat Tallaferró i d'altres acompanyants. No era pas el primer viatge que Oliba feia a Roma. Segons R. d'Abadal, Oliba no va fer amb gaire il·lusió aquesta apropada a Roma, sinó amb un deix d'amargor. D'altres anades li donaren més bons resultats i es diu que d'aquests viatges els familiars d'Oliba no en retornaren mai amb les mans buides.

Aquesta vegada, però, Oliba anà a Roma forçat per l'obligació moral d'acabar amb uns escàndols familiars i de veïnatge que, si hem de creure la butlla papal (segons opina d'Abadal) que els explica, ultrapassen tota mesura.

En rigor, continua d'Abadal (i en això hi estan d'acord tots els historiadors actuals), eren dos els assumptes importants que entre Bernat Tallaferró i Oliba portaven a resolució papal: un, l'endegament del monestir de Sant Joan de les Abadesses que sota la direcció abacial de llur miggermana Ingilberga sembla que havia degenerat fins a convertir-se en una

casa de corrupció (em pregunto: prostitució?, lesbianisme?, sexe sacríleg?, aquellarres de sàbat?); l'altre, l'erecció d'un nou bisbat en terres catalanes que reunís, en diòcesi única, tot el conjunt del patrimoni comtal de Besalú i de Cerdanya.

Com he dit abans, a Roma s'hi resolien, a plena satisfacció dels comtes catalans i d'Oliba en especial, tota mena d'afers. Diu d'Abadal que mancava a la seu papal el feix de doloroses experiències que la determinaria una mica més tard a prendre més precaucions i a informar-se degudament dels conflictes sobre el terreny amb la tramesa de legats especials.

Això que acaba de relatar d'Abadal sembla abonar la tesi de Parassols en defensa de les monges i enfront de la injúria i l'ambició de Bernat Tallaferro. Però creiem que és molt lògic pensar que Oliba, amb el seu pes específic com a abat exemplar de Ripoll i bisbe de Vic, no s'hauria doblegat mai a col·laborar en un fet tan denigrant com aquest d'injuriar les monges. Així, doncs, crec en la realitat del que està transcrit en la butlla papal i sembla, també, abonat per la tradició i la literatura que examinaré i analitzaré a continuació.

C - Anàlisi del contingut de la butlla papal

Altres autors moderns han discutit sobre el grau de veracitat de l'acusació i sobre els mòbils que podien induir al comte Bernat a fer-la. S'ha insinuat que el comte podia haver, si no inventat, exagerat molt la culpa de les monges amb la fi d'aprofitar-se de llur quantios patrimoni". Em sembla, però que ni els més reaccionaris a creure en els fets reals -que algú diu que es varen exagerar- no poden privar-nos d'analitzar el contingut real de la butlla papal, especialment pel que fa a aquestes frases:

-En un cert lloc en honor de Sant Joan situat dintre dels termes de... Ripoll s'havia causat una injúria de tot punt detestable... i que no sols hi exercien irreverentment els ludibris de Venus (jocs i plaers sexuals) sollant els propòsits de santedat, sinó també -i esgarrafa de sentir-ho- havien comès parricidi amb els infants concebuts irregularment (parricidi o avortament?), per tal que quedés totalment desconeguda la falta... Aquesta incontinència d'elles s'havia fet pública... que havien estat reptades i incre-

pades privada i públicament... i elles, en canvi, havien desfermat encara més impúdicament els frens de la seva lascívia, precisament quan havien de reprimir els impulsos de la seva concupiscència. ...Havien polluït la seva santa professió amb els repetits contactes o contagis i havien profanat un lloc sagrat, destinat al servei diví, amb les disbauxes venèries... (disbauxa, segons P. Fabra. O sigui, comportament o conducta del qui es lliura als delits sensuals immoderadament). ...Van enviar a l'abadessa... de la qual deien que era la més facinerosa, i a les altres... Es varen privar de l'honor i situació de la qual gaudien -ésser monges del cenobi santjoaní i, sobretot, ser donades a Déu- desitjant les cupiditats obscenes... que siguin expulsades del lloc per ser unes nefandíssimes meretrius de Venus (són considerades, en la butlla, com unes vertaderes dones públiques, putes, i encara més, monges que s'han prostituït a la deessa Venus, vestals del plaer del sexe...).

No poden ésser més explícites les paraules del papa Benet VIII. I la sentència que fou aplicada -l'exclaustració de les monges de Sant Joan- havia de correspondre a uns fets molt greus i reals.

Tal com exposa d'Abadal, la butlla papal fa una exposició tan completa dels fets que, acostumats com estem a acontentar-nos amb mitges notícies pel que fa referència a aquells segles, aquesta ens dóna plena satisfacció.

Queda, fins i tot, clar que el Papa no s'ho podia creure i va trametre una missiva a les monges per tal que acudissin a Roma a defensar-se, cosa que no varen fer. Bernat i el seu sèquit varen romandre a la ciutat un temps dilatat, en espera de la resposta. Però com que les monges es varen negar a anar a Roma, fou parer del papa no dilatar més la sentència a causa de l'absència de les monges o dels seus delegats.

A la sentència d'exclaustració seguí l'ordre que en aquell monestir hi visquessin canònicament clergues, sota la tuïció de Sant Pere, els quals pagaven cada any una respectable quantitat al palau papal. A les monges exclaustrades se'ls deixava una "pensió" vitalícia (un tipus de "jubilació laboral") per a aliments i vestits... si des d'aleshores vivien honorablement.

El comte en va sortir beneficiat amb el nomenament del seu fill Guifre per a bisbe amb la mitra de Besalú a l'edat de 12 anys, benefici que venia

arrodonit per la condemnaçió de les abadeses, i així feia possible el somni d'expansió del comtat de Besalú amb la institució d'un bisbat propi.

Val la pena de transcriure un fragment de R. d'Abadal, quan comenta que la butlla va adreçada al bisbe de Vic i a l'abat de Ripoll, Oliba. Ambdós eren els avaladors de l'acusació; l'abat Oliba anà a Roma personalment, i el prelat de Vic hi envià -en representació seva- l'ardiaca, el primicer i el custodi.

Diu, doncs, R. d'Abadal:

“És arriscat de posar en dubte les terribles afirmacions del papa recolzades en el testimoniatge de tantes autoritats conegudes del país a base, només, de la malfiança personal de l'historiador que les comenta (suposo que es refereix a Parassols i Pi). A Roma, podien resoldre amb lleugeresa qüestions de privilegi i de jurisdicció que no afectaven més que els interessos materials, però es fa difícil de creure que un papa pogués subscriure alegrement unes acusacions com les que es feien a Sant Joan; per acceptar-ho així hom desitjaria posseir-ne una prova concreta que no tenim”.

Tampoc no sembla probable que l'abat Oliba s'avingués a admetre una acusació tan greu, si era falsa. Res, en tota la seva vida, no dóna dret a semblant suposició.

I afegeixo, per altra banda, que és altament improbable que Oliba fos sotmès a qualsevol tipus d'extorsió per part del seu germà Tallaferro. Si el comte Bernat Tallaferro era dur i tossut, l'abat Oliba, germà seu, era valent i digne.

Quin odi podia tenir a la seva germanastra? Aquesta és una pregunta que em resta incontestada, també. És de creure, però, que no n'hi devia tenir, d'odi, ja que en la mort d'Ingilberga n'escriu un bon record: fou enterrada a Vic, a la capella de Sant Joan, tal com certifiquen els martirologis de la mateixa ciutat, els quals diuen que el dia VII de les calendes d'abril va morir Ingilberga, abadessa de bon record (jo no els suposaria tan cínics!) i diu, també, que fou germana -sense cap sentit despreciatiu- d'Oliba, bisbe i abat de Cuixà.

Segueixo amb la transcripció del text d'Abadal pel que pertoca a l'argumentació en defensa de la veritat dels fets descrits en la butlla papal: En el present cas -el de les monges prostituïdes a la deessa Venus- ni l'argu-

ment d'haver sorprès la bona fe del papa no pot esgrimir-se; ell mateix constata, en la butlla, com difícilment podia donar creença a l'acusació, volent-ne indicar la gravetat i les precaucions que calia adoptar abans de donar-la per ferma. I, de fet, aquestes garanties foren preses amb la citació de les interessades a judici; la no compareixença tant podia ésser deguda a pressions locals (?), el que vol dir que la fessin impossible, com a la convicció de les pròpies monges de la inutilitat de la defensa d'una actuació que, com diu el comte -i en la butlla papal es connota-, de tan pública com era, no necessitava prova.

Abadal acaba fulminant amb la següent frase: La culpabilitat de les monges de Sant Joan, històricament no pot ésser negada.

Aquesta frase és, per a mi, una nova sentència, encara que hi hagi qui digui que el comte Bernat Tallaferro aconseguís sortir-se amb la seva, ço és, adaptar la geografia eclesiàstica a la política.

Es calcula que, degut a la tramitació, tot l'assumpte de Sant Joan de les Abadesses fou molt dilatat. L'anada a Roma es convertí en una llarga estada ja que, com he dit abans, foren necessaris uns anuncis que el papa va enviar a Sant Joan per a la citació de les monges i se suposa que, a Roma, van esperar el seu retorn. És possible que aquesta tramitació tan complexa arribés a durar uns tres mesos. I això ens pot donar una idea de la certa escrupulositat de tot el procés contra les monges absents del judici: no es va anar a la babalà.

Crec que si les monges es trobaren embogides per les seves necessitats sexuals no els preocupava massa tot el que s'estava tractant més enllà de Sant Joan i de Catalunya...

L'abat Oliba va ser l'executor de la sentència papal i va procurar, també, que les monges quedessin protegides. D'Abadal suposa que l'apartat final de la butlla papal pot ser idea de l'abat Oliba, home digne i caritatiu que procurava, en totes les seves actuacions, la pau de Déu.

Del desori segur que en devia seguir l'exclaustració; no n'he trobat, però notícies en cap de les fonts consultades. És de suposar que les monges no s'avindrien, com ovelles, a sortir tranquil·lament del seu temple de Venus. Ingilberga, finalment, seguí el seu nebot Guillem, ardiaca, i visqueren, plegats, a Vic, vora el bisbe-abat Oliba.

Només una consideració, abans d'acabar aquest apartat: Particularment, em sembla més humana i més lògica la sentència condemnatòria que reberen les monges de Sant Joan, que no pas les que es produïren més cap a l'època moderna, les quals es basaven gairebé exclusivament en turments i sevícies, com és ara el cas abans esmentat de les ursulines de Loudun, França, durant el s. XVI.

TRADICIÓ I LITERATURA SOBRE EL FET

Vull parlar, primer, del mite del comte Arnau fent una recensió procedent del seu gran "historiador", Josep Romeu i Figueras. Diré, amb ell, que el tema del Comte Arnau ha estat una vertadera passió, des de fa més d'un segle, compartida per folkloristes, poetes, literats, músics i historiadors. Josep Romeu confessa no haver esgotat el tema; jo crec que sí, o que gairebé.

Han tractat aquest punt, entre altres, personalitats tan rellevants com Aguiló, Pifarré, Milà i Fontanals, Víctor Balaguer, Parassols (el qual, com hem dit sempre surt en defensa de la puresa de les seves estimades abadeses i, en aquest cas, directament contra Víctor Balaguer), Joan Maragall, Josep M. de Sagarra, Mn. Jacint Verdaguer, Rossend Serra i Pagès, etc.

Romeu i Figueras afirma que, en el transcurs del temps, el mite del Comte Arnau es va diversificant i enriquint i es fa cada vegada més ple de contingut humà i transcendent.

La cançó

En l'estudi de la cançó del comte Arnau cal destacar l'al·lusió continuada a l'home que serà turmentat pel foc. Foc que surt del cap -mals pensaments-, dels ulls -males mirades-, del nas -males coses que va enumar en vida-, de la boca -males paraules-, de les orelles -males coses que va escoltar-, dels braços -abraçades dolentes-, de les mans -coses dolentes que va tocar-, dels peus -passes dolentes que va donar-.

És l'home que ha pecat i ho ha de pagar. Es parla, també, de donzelles deshonrades.

L'origen d'aquesta cançó es localitza en dos focus principals: Ripoll i Gombren -possessió de les abadesses de Sant Joan-. D'ací, s'estén a tot els Països Catalans.

La cançó del comte Arnau, per la seva finalitat precisa, va tenir una àrea geogràfica reduïda i ben delimitada: les possessions de les abadesses de Sant Joan. El nom propi Arnau és perquè aquest és sonor i donava sensació de ser de la noblesa. Per la resta, podria ser qualsevol nom.

Tradicció llegendària

Els apareguts. El mal caçador.

Parassols i Pi en dóna, aquesta vegada, una base. Diu, incidentalment, que en l'església de Sant Pere de Montgrony hi havia dos retaules que, segons el poble, representaven els dimonis emportant-se el comte Arnau i el suplici d'aquest i d'una monja (quadres que, segons diu, representaven la caiguda de Simó el Mag i el martiri de la crucifixió de Sant Pere).

Ací ja se'ns parla, doncs, de quelcom relacionat amb les monges propietàries del monestir de Sant Pere de Montgrony.

La tradició també parla de conductes subterranis que des de Montgrony (Forat de Sant Hou) menaven al convent de Sant Joan, i de les coves de Ribes. Tota la muntanya de Montgrony i Gombren en pes coneixen aquesta tradició. Així, és fama que "visitava les monges i que tenia, amb elles relacions il·lícites". I la tradició -cito Romeu- acaba confirmant que el comte Arnau es va condemnar no per haver defraudat en les soldades, sinó per haver pecat amb les monges. Sembla ser que el mite del comte Arnau entra en el cicle de les monges de Sant Joan com un element essencial en la tradició del cenobi.

La llegenda en el sector de Sant Joan: afirma Romeu que la tradició que lliga el comte Arnau al monestir de Sant Joan es va anar desplaçant vers Sant Amant (o Amanç), i afirma, també, que dóna la sensació que a Sant Joan hi havia un interès molt marcat, que encara perdura avui dia, a treure's l'oprobri i l'escàndol que la llegenda del comte vessava damunt el seu

monestir.

Arnau, amb la cançó i la llegenda, va venir de Gombren i, amb la balada, es va involucrar en la tradició de les monges pecadores, donant així una nova vitalitat al seu mite i, alhora aportant-hi una actualitat més creixent. Per tant, afirma Romeu, la gran majoria de les tradicions referents al comte Arnau viuen a Sant Joan degut als fets succeïts en el monestir; diu, també, que és la gran força que, amb el seu dinamisme, remou les aigües brutes i estancades de la vella tradició.

Diverses versions de la llegenda del comte Arnau fan menció de les monges del monestir de Sant Joan:

- a - Arnau i els seus companys celebraven grans orgies amb les monges, fins que un dia un llamp de Déu va destruir el convent.
- b - Completa l'anterior amb l'additament que fa referència al càstig del comte: durant les nits de tempesta l'ànima del condemnat ronda, damunt d'un cavall de foc, pels entorns.
- c - Una altra versió afegeix que se senten les rialles de les monges i el trilleig de les copes.
- d - El comte Guifré, que segons una versió llegendària vivia a la Ral, prop de Sant Pau de Segúries, va tenir una filla -la gran- que fou monja de Sant Joan, primer, i després abadessa. I, en aquest convent, hi havia dotze monges les quals, a resultes de "tractar-se" amb el comte Arnau, infantaren, tretze criatures.
- e - Una altra interpretació dona el mateix fet, però en comptes de posar-hi dotze monges i tretze infants, hi posa set monges i vuit infants.
- f - Una altra versió afegeix l'ambientació orgiàstica, i precisa que l'abadessa va parir dos bessons.
- g - D'altres versions diuen que les monges, exilades del convent, pas-

saren a viure a Sant Amanç i el comte a Mataplana. O que passaren a Vidabona (una casa de pagès), o que anaren de Sant Joan a Sant Antoni, i després a la Pobla de Lillet, o que anaren a viure a Sta. Magdalena de Solarllong (casa antiga de Gombrèn). Romeu cita també, com a fet curiós, la tradició de Sant Miquel del Fai on hi havia també, un convent de monges, les quals reberen la visita d'uns nobles que menjaren i begueren amb elles i amb les quals, posteriorment, pecaren i que, en càstig, va ploure extraordinàriament i el convent va desaparèixer (sembla una versió medieval de "La grande bouffe").

Val la pena de transcriure una cançó recollida per Serra l'any 1905, que acaba així:

"Ve que el rei va demanant:/ de qui són aquests infants? / de les monges de Sant Joan. (i la priora la més galant)"

I una de Milà:

"Del monestir sant / sis senyores per fellans (?) (jo hi suposo "follans") / joli galant que vol ganyer / vint i un sous i un diner..."

I una altra:

"Vós galant voleu lloguer /quina feina en fareu fer /
portar monges a cutxer (del francès "coucher", suposo) /
i a dormir-hi si convé."

i afageix: "lo galant prou s'hi avé".

La versió primera sembla que és:

"Les monges de Sant Amanç
totes en finestra estan;
veuen venir un jove galant.
Galant, galant, voleu lloguer?
I quina feina sabeu fer?
Portar monges al cutxer ("coucher"?)

i dormir-hi si convé.

Quan vingue lo cap de l'any,
dotze monges, tretze infants,
la priora els dos més grans.

¿De qui són aquests infants?
De frares i capellans
oi també del comte Arnau.”

És ací on, per primera vegada, trobo relació de les monges amb els frares. ¿Seran els del convent de Sant Mateu, dins el mateix recinte monacal?

Aquesta cançó, segons Parassols i Pi, fou feta per un tal Jaume Roca, àlies Cabrit, nascut a Vallfogona de Ripollès i veí de Sant Joan l'any 1594, on exercia l'ofici de teixidor; era un home sense estudis.

És curios el fet que explica Romeu referent a l'estàtua d'una plaça de Sant Joan: els uns opinen que és la font del comte Arnau, els altres que és del comte Guifré. El cas és que el bisbe no va voler beneir aquesta escultura i fins el viàtic mai no passava per aquest lloc (oficialment plaça d'Anselm Clavé). El monument fou inaugurat l'any 1927. El “Diario de Barcelona” informava que era la font del comte Arnau i en una monografia, escrita per l'arquitecte Jeroni Martorell sobre urbanisme a Sant Joan, es diu que és la font monumental del comte Guifré. Romeu esmenta, finalment, que el poble de Sant Joan intenta treure's del damunt, sempre que pot, la infamant tradició i el fet que l'existència d'abadesses pogués deshonrar el nom del monestir.

Literatura

Milà i Fontanals, en una nota històrica que recull la tradició del mite d'Arnau, afirma que, segons Villanueva i Pròsper de Bofarull, Benet VIII va expedir la butlla d'extinció del monestir de les monges de Sant Joan després d'haver cridat a Roma l'abadessa i condemnar-la en rebel·lió. Afegeix que una de les ocasions d'escàndol podia haver estat l'afluència

de nobles al convent en dies de cacera (segons l'autor de "Viaje literario").

Víctor Balaguer va intuir, com a romàntic, les grans possibilitats que tenia la balada del comte Arnau i la seva tradició. En general, copia les dades amb el nom de Notícies Històriques o Nota Preliminar, de les observacions fetes per Milà i Fontanals referents a les monges de Sant Joan. I en les elucubracions que hi fa, dóna un resum històric com el que he fet jo al principi en fer l'estudi genealògic de les abadesses. I en tractar de la tercera abadessa, Adelaisa, que diu: "Adelaiza va ser una dona de singular fermosura i de costums liberals, que no van pas millorar a pesar de l'hàbit que va vestir i de la santa regla de la casa que va elegir per fer penitència...". I va ser aquesta dona la que, segons Víctor Balaguer, va introduir amb el seu trist exemple la dissipació i l'escàndol entre les verges del Senyor que veien cada dia més enamorada la seva abadessa en rebre el comte Arnau. Aquesta fantasia, que va anar repetint en totes les obres que publicà, tingué un èxit extraordinari. Balaguer, segons Romeu, fou el primer que va donar nom a l'abadessa que anava amb el comte Arnau, la qual cosa irrità encara més Parassols i Pi. I Víctor Balaguer va inventar més i més, arribant a fer morir Arnau i Adelaisa destrossats per gossos, els quals s'abeuren, finalment, en el llac de sang de les seves dues víctimes. És el conte típic de la Renaixença.

Parassols i Pi

Arxiver del monestir de Sant Joan. Erudit, historiador considerable, però que, segons Romeu, donava una interpretació massa personal i molt lliure, a voltes -a pesar seu- fruit de la precipitació i/o de la fantasia romàntica. Lluità sempre per salvar la bona memòria de les monges. Va fer un estudi falsament històric del comte Arnau per tal de desfer el mite, ignorant que es tracta d'una balada sense nom, amb un rerefons de veritat.

Diu que Adelaida, que va viure durant el s. X, no podia ser l'amant del comte Arnau de Pallars i de Mataplana, que visqué el s. XIV.

Poetes del Jocs Florals de Barcelona han tocat el tema del mite del comte Arnau: Thos i Codina, De Pagès i Puig, Bori i Fontestà, Franquesa i Gomis, Capella. Aquest últim tracta el mite al revés: l'amant del comte

Arnau fou reclosa a Sant Joan; en saber-ho, el comte entra al convent on la troba de cos present i la roba...

Guimerà va escriure "Las monjas de San Ayman", obra que va ser transformada en òpera per Amadeu Vives.

Frederic Soler "Pitarra", mossèn Cinto Verdaguer, Josep Carner, Joan Maragall, Ambrosi Carrion i Josep M. de Sagarra, tots han parlat sobre la qüestió.

Romeu acaba fent al·lusió a la història que hem comentat tot lloant i defensant Oliba, home íntegre, d'una pietat extraordinària i d'una cultura vastíssima: en diu que resultaria raríssim que hagués deixat passar en silenci una injustícia feta a una religiosa -Ingilberga- que, a més era germana seva. Pellicer i Pagès, F. Montsalvatge i el P. Anselm Albareda són de la mateixa opinió. Per reforçar el seu criteri, Romeu demostra que la relaxació de costums, en aquell temps, era molt freqüent i cita casos semblants: el del convent de Santa Cecília d'Elins, el d'alguns altres del comtat de Ribagorça, durant els s. XI-XIV i, ja fora de Catalunya, el de les monges d'Argenteuil i el de les de Remiremont que acabaren, també dispersades. I dóna la cita d'Amadeu Pages (Decameron Catalan. -Annales du Midi nº 183, 1934. Toulouse- Separata d'una edició de Privat Editeurs).

CLOENDA DE LA HIPÒTESI DE TREBALL

Del resum dels fets històrics i polítics; de l'estudi de la tradició de les balades del comte Arnau, de la seva cançó, de la literatura en general -de la del nostre país i comparada-, es pot emetre una HIPÒTESI SÒCIO-SEXOLÒGICA avalada per la repressió de la llibertat sexual i la problemàtica sexual d'unes dones -moltes de les quals encara adolescents-enclaustrades. Tal cosa suposa la probabilíssima existència de: masturbació, lesbianisme, sacrilegi sexual, possibilitat de relacions sexuals amb els clergues, amb nobles, amb comtes o amb estranys al convent; orgies de tipus sexual amb els mateixos protagonistes, aquellarres (a fi de comtes un aquellarre de sàbat no és més que un "swimming" modern, al·lucinat per herbes del tipus Atropa belladonna, freqüents en el nostre país). La problemàtica

sexual d'una donzella -filla natural- ingressada en un convent en edat pubertal. La problemàtica conventual (en realitat, quina regla seguien?). La problemàtica dels finals de segle i de mil.leni (l'any 1000) va ser molt greu en tot el món occidental: la relaxació de costums fou palesa i feta estralls arreu. La problemàtica que es deriva del desconeixement de mètodes anti-conceptius (avortaments o parricidi en la figura dels seus fills).

Totes aquestes suposicions vénen corroborades per:

- Historiadors (Junyent, d'Abadal, Villanueva, Romeu i d'altres citats a l'estudi).
- La butlla papal, desgranada paraula per paraula.
- Fets idèntics succeïts en altres indrets d'Europa.
- Coincidència de la tradició oral i literària amb les cançons i balades i amb un mite paral.lel que descriu la gravetat dels fets centrant-ho en un comte culpable (Arnau) -simbòlic- de tot el que va succeir entre les abadeses i les monges del monestir de Sant Joan (relacions sexuals, tretze fills, etc...).

FETS HISTÒRICS I POLÍTICS	TRADICIÓ I LITERATURA	HIPÒTESI SEXOLÒGICA PRÒPIA
<ul style="list-style-type: none"> - Anàlisi de la butlla papal - Any 1000 - Fets en altres convents - Parricidis - Dotze monges-Dotació - Ambició política de Bernat Tallafarro - Figura de l'Abat Oliba - Justícia olibana -Genealogia històrica de sis abadeses durant 130 anys -Joventut -Filla extraconjugual -Putes de Venus -Alteracions de conducta -Motal -Casa de Sant Mateu per clergues, en el recinte del convent - Genealogia històrica de sis abadeses durant 130 anys - Joventut - Filla extraconjugual - Putes de Venus - Alteracions de conducta - Motal - Casa de Sant Mateu per clergues, en el recinte del convent 	<ul style="list-style-type: none"> - Mite i llegenda del comte Arnau - Cançó - Llegenda i balada - El mal caçador - Aquelarres - Dotze monges-treze fills - Paral·lelisme amb el que podria ser el Decameró català 	<ul style="list-style-type: none"> - Problemàtica sexual dels joves - Masturbació - Lesbianisme - Sexe sacríleg - Relacions heterosexuals amb comtes, clergues, nobles - Amistança (la 1a. abadesa) -Filla natural (la 2a.) -Relaxació general de l'any 1000 -Promiscuitat sexual. - Filla natural (la 2a.) - Relaxació general de l'any 1.000 - Promiscuitat sexual.

BIBLIOGRAFIA CONSULTADA I/O CITADA

d'ABADAL i de VINYALS, Ramon: "*Dels visigots als catalans*". 2 toms. Edicions 62. 1974 (citacions 1,2,3)

CARRION, Ambrosi: "*Comte l'Arnau*" -Tràgedia en dues parts. Publicacions de l'Abadia Montserrat, 1972

JUNYENT, Eduard: "*El monestir de Sant Joan de les Abadesses*" Junta del monestir de Sant Joan, 1976 (citacions 4,5,6,7,8,9)

HUXLEY, Aldous: "*Los demonios de Loodun*". Círculo de Lectores. Barcelona.,1973

KEHR, P.: "*Papstorkunden in Katalonien*" I. Berlín, 1926. (Pàgs. 121-129 i 258-261).

PLADEVALL I FONT, Antoni: "*Persecució de Bruixes a les Comarques de Vic, a principis del Segle XVII*", Barcelona, 1974.

ROMEU FIGUERAS, Josep: "El mito de *El Comte Arnau*, en la canción popular, la tradición legendaria y la literatura". Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Barcelona, 1948

de SAGARRA, J.M.: "*El Comte Arnau*", Poema. Ed. Selecta, Barcelona.

UDINA i MARTORELL, Federico: "*El archivo condal de Barcelona, en los siglos IX-X*", Consejo Superior de Investigaciones Científicas. Barcelona, 1951.

VILAR, Pierre: "*Catalunya dins l'Espanya moderna*", Tom I. Introducció. El Medi Natural. Edicions 62. Barcelona, 1964.